

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กระแสการปฏิรูปประเทศไทย

จัดทำโดย นายพิศิษฐ์ ลีลาวชิโรภาส
รหัส 590424

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กระแสการปฏิรูปประเทศไทย

(Human Rights Protection under Reforming of Thailand.)

นายพิศิษฐ์ สีสาวชิโรภาส¹

บทคัดย่อ

สาระสังเขป

เนลสัน แมนเดลา บิดาแห่งแอฟริกาใต้ยุคใหม่ กล่าวว่า ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เราไม่อาจมีสิ่งหนึ่งโดยปราศจากอีกสิ่งหนึ่งได้” (Democracy and human rights are inseparable. We cannot have the one without the other.) ถ้าเราเชื่อตามที่ท่านเนลสัน แมนเดลา กล่าวไว้ คือเป็นสิ่งเดียวกันและแบ่งแยกไม่ได้ ดังนั้น ทั้งประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนจึงเติบโตและเกาะติดไปด้วยกัน และเมื่อเข้าใจสิ่งหนึ่งก็หมายถึงการเข้าใจอีกสิ่งหนึ่ง แต่เนื่องจากว่าปัจจุบันนี้กระแสของโลกมีความโน้มเอียงไปสู่เรื่องอำนาจอธิปไตยของชาติและผู้ที่มีแนวโน้มที่จะละเมิดอธิปไตยของชาติอื่น ดังนั้น สิทธิเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ยากที่จะออกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน

ดังนั้น คำว่า “สิทธิมนุษยชน” โดยส่วนใหญ่แล้วยังไม่ใช่คำที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ แต่คนส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้ในทิศทางเดียวกัน ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิต่างๆ อาทิ สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง (self-determination) สิทธิในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม สิทธิที่จะมีสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิในความเท่าเทียมกันระหว่างคนแต่ละยุคและความยั่งยืน เป็นต้น

การเรียกร้องให้ปฏิรูปประเทศไทย ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนโดยตรงอย่าง มีอาจหลีกเลี่ยงได้ อาจกล่าวได้ว่าสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยมีพัฒนาการมาอย่างเป็นลำดับควบคู่ไปกับการพัฒนาการทางด้านการเมืองการปกครองของไทย

คำสำคัญ

สิทธิมนุษยชน สิทธิของประชาชน การปฏิรูป

¹ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน

บทนำ

“สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) ไม่มีการกำหนดความหมายไว้ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ มีเพียงคำว่า “สิทธิ” หมายความว่า อำนาจอันชอบธรรม อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย และหากแปลความตามตัวอักษร คำว่า “สิทธิมนุษยชน” อาจหมายถึง สิทธิของมนุษย์ หรืออำนาจอันชอบธรรมที่สืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ ในอันที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่อันได้

หากกล่าวถึงเรื่องของสิทธิมนุษยชน คงต้องศึกษาถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งเป็นการวางหลักเกณฑ์ร่วมกันของมวลมนุษยชาติ เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันของคนทุกเชื้อชาติทุกเพศ ทุกวัย สำหรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่ได้กำหนดนิยามคำว่า “สิทธิมนุษยชน ไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว ทำให้เห็นถึงแนวความคิดพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ได้แก่

- (๑) ความมีอิสระเสรี และมีศักดิ์ศรี มีสิทธิที่เท่าเทียมกัน
- (๒) การปฏิบัติต่อกันฉันท์พี่น้อง
- (๓) การไม่แยกความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง เป็นต้น

1. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” มีความหมายกว้างกว่า “สิทธิ” ตามกฎหมาย เนื่องจากนักกฎหมายโดยทั่วไปอธิบายว่า “สิทธิ” คือประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายในขอบเขตที่แคบ ในแง่ที่ว่า คนจะมีสิทธิได้ ต้องมีกฎหมายรับรองไว้เท่านั้น ถ้ากฎหมายไม่เขียนรับรองไว้ย่อมไม่มีสิทธิ

สำหรับมุมมองของนักสิทธิมนุษยชน คำว่า “สิทธิมนุษยชน” นั้นมีขอบเขต กว้างกว่าสิ่งที่กฎหมายรับรอง โดยสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลก ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น สามารถจำแนกได้ครอบคลุมสิทธิ 5 ประเภท² ได้แก่

- 1) สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในความเสมอ

² http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/HRC/nhr.pdf

ภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรม โดยผู้พิพากษาที่มีอิสระ สิทธิในการได้รับสัญชาติ เสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ

- 2) สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี
- 3) สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระและได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างพอเพียง
- 4) สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ แม่และเด็กต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ได้รับความมั่นคงทางสังคม มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว
- 5) สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติกิจตามวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจ ด้านการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบังคับ

2.วิวัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย³

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงต้น ภายใต้กฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและฐานะทางกฎหมายของราษฎรไว้พอสมควร เช่น สิทธิถือครองที่ดินของราษฎร สิทธิในความเป็นเจ้าของ ให้บังคับได้ระหว่างราษฎรด้วยกัน สิทธิในการสืบมรดก และสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา เป็นต้น อย่างไรก็ตามกฎหมายตราสามดวงไม่ได้รับรองสิทธิของบุคคลให้เสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เพียงแต่มุ่งหมายให้ราษฎรมีสิทธิได้รับความเป็นธรรมตามที่กฎหมายรับรองไว้เท่านั้น การแบ่งชนชั้นทางสังคมหรืออภิสิทธิ์ชนอันเนื่องมาจากชาติกำเนิดยังคงได้รับการรับรองเป็นพิเศษตามกฎหมายอยู่ ราษฎรในสมัยนั้นจึงมีสิทธิตามกฎหมายได้ตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคมของยุคสมัยนั้น

กรุงรัตนโกสินทร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเมื่อพุทธศักราช 2475 เป็นความพยายามของนักคิดรุ่นใหม่ที่จะการศึกษาจากชาติตะวันตกซึ่งมีรูปแบบการปกครองที่ทันสมัย มีความเจริญก้าวหน้าและมีการรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรมภายใต้การ

³ <https://www.gotoknow.org/blog/works-of-archannop>

ปกครองระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของชาติตะวันตกและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกแก่ประชาชนชาวไทย คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 แม้ธรรมนูญการปกครองฉบับแรกของไทยจะมีได้กล่าวถึงหรือรับรองสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนสิทธิมนุษยชนเลย แต่จากคำประกาศของคณะราษฎรที่ได้นำหลักการของสิทธิมนุษยชนไปใช้ในทางปฏิบัติและระบอบรัฐธรรมนูญให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน แสดงให้เห็นการตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงวิเคราะห์ได้ว่าเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรเป็นจุดเริ่มต้นของความเคลื่อนไหวในด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจนในเวลาต่อมา

รัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้ถูกร่างและประกาศใช้ในปี พ.ศ.2475 ซึ่งนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ของไทย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 ได้ปรากฏบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยไว้ในหมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม ซึ่งมีสาระสำคัญให้การรับรองหลักความเสมอภาคกันในกฎหมาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม การตั้งสมาคม และการอาชีพ โดยบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการให้ความรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก

ขณะเดียวกันนั้นประเทศไทยได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระบบกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศและเป็นที่ยอมรับของรัฐต่างชาติ ด้วยความมุ่งหมายที่จะเรียกธงเอกราชทางการศาลกลับคืนมาเป็นของไทย แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ อีกทั้งมีความพยายามสร้างกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรงและโดยอ้อมผ่านทางสถาบันตุลาการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งแตกต่างจากระบบจารีตนครบาลที่มีมาแต่เดิมอย่างสิ้นเชิง

ต่อมาวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2489 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๓ และเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในการเสนอเรื่องร้องทุกข์และเสรีภาพในการจัดตั้งคณะพรรคการเมืองในรัฐธรรมนูญ ส่วนเสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผยในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ได้เปลี่ยนเป็นเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ

ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 มีผลใช้บังคับ ปี พ.ศ.2490 ปรากฏกระแสที่สำคัญคือเกิดการรวมตัวของกรรมกรในชื่อว่า “สหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกรรมกรจากกิจการสาขาต่างๆ เช่น โรงเลื่อย โรงสี รถไฟ เป็นต้น เนื่องจากกรรมกรเหล่านี้ถูกกดขี่ค่าจ้างแรงงานอย่างมากอันเป็นผลมาจากการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเป็นการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องต่อสังคมและรัฐให้สนองตอบ

ความต้องการที่จำเป็นของตน ทำให้สังคมตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน อันเป็นการแสดงออกถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการกระทำของเอกชนด้วย

ในปี พ.ศ.2491 สหประชาชาติได้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 อันเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 พอดี รัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 จึงได้รับอิทธิพลจากการประกาศใช้ปฏิญญาสากล ของสหประชาชาติ มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพเป็นจำนวนมากและละเอียดกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ

หลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ที่ได้รับการบรรจุลงในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 นอกเหนือจากสิทธิที่เคยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ได้แก่ หลักการได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีกำเนิดหรือนับถือศาสนาแตกต่างกันก็ตาม มาตรา)26) สิทธิของประชาชนที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน ทั้งนี้เว้นแต่ในกรณีที่เป็นการป้องกันภัยพิบัติสาธารณะซึ่งเกิดขึ้นโดยฉุกเฉิน เฉพาะเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการณร์รบหรือภาวะสงครามหรือในสถานการณ์ฉุกเฉินเท่านั้น มาตรา)32) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย มาตรา)40) เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่และการประกอบอาชีพ มาตรา) 41) สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองในครอบครัวของตน มาตรา)43) ตลอดจนการให้การรับรองแก่บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และพนักงานเทศบาล ที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเหมือนดังพลเมืองคนอื่นๆ มาตรา)42)

ในทางปฏิบัติสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยได้รับการรับรองคุ้มครองอย่างจริงจังเพียงใด นั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์บ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนทัศนคติของผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธินั่นเอง เพราะต่อมาธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 รัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 ไม่ปรากฏบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพแต่อย่างใด และการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2515 ช่วงรัฐบาลเผด็จการไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยเลย จนกระทั่งภายหลังเกิดเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยโดยนักศึกษานักศึกษาเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดและเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด มีบทบัญญัติคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และมีการวางหลักการใหม่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านที่มีการจำกัดอำนาจรัฐที่จะเข้ามาแทรกแซงอันมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และในด้านการเพิ่มหน้าที่ให้แก่รัฐในการให้บริการแก่ประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน (มาตรา 28) สิทธิทางการเมืองในการใช้สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียงประชามติ (มาตรา 29) สิทธิที่จะไม่ถูกปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์ เว้นแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์ (มาตรา 40) เสรีภาพในทางวิชาการ

(มาตรา 42) การกำหนดให้พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย (มาตรา 45) และเสรีภาพในการเดินทางภายในราชอาณาจักร (มาตรา 47) นอกจากนี้แล้วสิทธิในทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยยังได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความ (มาตรา 34) สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันจะทำให้ตนถูกฟ้องเป็นคดีอาญา และถ้อยคำของบุคคลที่เกิดจากการถูกทรมาน ชูเชิญ หรือใช้กำลังบังคับหรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้ถ้อยคำนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ (มาตรา 35) และสิทธิที่จะได้ค่าทดแทน หากปรากฏในภายหลังว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา 36)

เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2519 ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 ซึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้เพียงมาตราเดียวคือ มาตรา 8 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” นับว่าเป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิเสรีภาพกว้างขวางมาก แต่ไม่มีการกำหนดว่าเป็นสิทธิเสรีภาพชนิดใด ต่อมาเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 12 ซึ่งไม่มีบทบัญญัติใดเลยที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 13 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521 นำบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพมาบัญญัติไว้อีกโดยมีสาระสำคัญส่วนใหญ่เหมือนกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 แต่ตัดบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองความเสมอภาคของชายและหญิง เสรีภาพในทางวิชาการ และเสรีภาพในการประกอบอาชีพออกไป

ภายหลังจากหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้กระทำการยึดและควบคุมการปกครองประเทศไว้เป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 แล้ว ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 แทน โดยให้ไว้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 ซึ่งไม่ปรากฏมีบทบัญญัติใดเลยที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน

ต่อมาในปี 2538 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 โดยเพิ่มหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ตามที่ประกาศไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2538 ซึ่งนำเอาบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาบัญญัติไว้อีกครั้ง แต่ได้ตัดเสรีภาพในทางวิชาการออกเสีย และเพิ่มบทบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน (มาตรา 41) สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ (มาตรา 48) และสิทธิในการได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารจากหน่วยงานราชการ (มาตรา 48 ทวิ)

จนกระทั่งมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ก็ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เป็นรูปธรรมมีความชัดเจนมากกว่าฉบับอื่นๆที่ผ่านมาโดยมีการบัญญัติไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยและบัญญัติเกี่ยวกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไว้ในหมวด 11 องค์การตามรัฐธรรมนูญ ส่วนที่ 2 ว่าด้วยองค์การตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 256 และ 257 โดยมีหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญวางหลักไว้คือ

- การตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าว เพื่อดำเนินการในกรณีที่น่าปรากฏที่ว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

- เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีให้เห็นชอบตามที่ได้มีผู้ร้องเรียนว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

- เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครอง ในกรณีให้เห็นชอบตามผู้ร้องเรียนว่ากฎ คำสั่ง หรือกระทำการใดในทางปกครองกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

- พ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหายเมื่อได้รับการร้องขอจากผู้เสียหายและเป็นกรณีที่เห็นสมควร เพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนรวม ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ เป็นต้น

เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ประชาชนตื่นรู้สิทธิของตนเองที่พึงจะได้รับการคุ้มครองโดยวางหลักในกฎหมายที่มีความสำคัญที่สุดของประเทศ ครอบคลุมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนเพิ่มขึ้นในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ ก่อนที่จะมีการยกเลิกไป แต่อย่างไรก็ดีร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังจะมีการลงประชามติรับหรือไม่รับร่างดังกล่าว ก็ยังคงเนื้อหาที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้อย่างเต็มที่ไม่น้อยลงไปกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ แต่อย่างไร

บทสรุป

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แม้จะถูกขัดขวางโดยปัญหาการเมืองการปกครองเป็นบางเวลา แต่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยทางอ้อมปรากฏให้เห็นผ่านทางกลไกของรัฐ เช่น กรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติพิจารณาและออกกฎหมายที่ไม่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป การตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารโดยฝ่ายนิติบัญญัติ การตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองโดยฝ่ายบริหารเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในทางที่มีขอบด้วยกฎหมายและเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน การพิจารณาพิพากษาคดีขององค์กรตุลาการโดยยึดหลักกฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน เหล่านี้นับว่าเป็นกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แม้จะมีได้มีความมุ่งหมายให้เป็นผลโดยตรงก็ตาม

กรณีการกำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหายได้นั้น ส่งผลให้ประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน จะเห็นได้ว่าหลายประเทศทั่วโลกต่างมีความเคลื่อนไหวที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ดังนั้น สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยจึงเป็นสิ่งท้าทายและรอการพิสูจน์สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย หากมีการเสนอเรื่องหรือฟ้องคดีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในอนาคต เพื่อพิสูจน์ว่ากลไกในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีประสิทธิภาพและบังคับใช้ได้จริงเป็นรูปธรรมหรือไม่

บรรณานุกรม

- กุลพล พลวัน. (๒๕๓๘). พัฒนาการสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มาลี พงษ์พงศาวลี. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการสอนสัมมนากฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับสตรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชา มหาคุณ. (๒๕๔๑). ศาลเยาวชนตามแนวความคิดสากล (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนากระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง.
- กรกาญจน์ อรุณปลอดภัย. การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดทางกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- กรกฎ ทองชะโชค. “การออกหมายจับในคดีอาญา”. วารสารบทบัณฑิตย, เล่ม ๖๔ ตอน ๑, (๒๕๕๑)
- ก่อพงษ์ ชัยดรุณ. พนักงานฝ่ายปกครองกับการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดภาคเหนือตอนบน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
- การอภิปรายทางวิชาการ เรื่อง “มุมมองเกี่ยวกับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล”. วารสารสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์, ปีที่ ๓๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๘)
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๔๓.
- กิตติศักดิ์ ประกิต. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๔๗.
- กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, ๒๕๔๔.
- กุลพล พลวัน. พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๓๘